

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: СУЧАСНІ ТА ІСТОРИЧНІ КОНТЕКСТИ, КОМПАРАТИВНІ РЕТРОСПЕКЦІЇ

<https://doi.org/10.15407/uhj2023.02.034>
УДК 94(477) «2014—2018»

Олег АНАНЬІН

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
старший офіцер Головного центру супроводження програм розвитку (Офіс реформ),
Державна прикордонна служба України (Київ, Україна)

ananin@i.ua

<https://orcid.org/0000-0001-8757-1663>

ДЕРЖАВНА ПРИКОРДОННА СЛУЖБА УКРАЇНИ У ВІДСІЧІ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ (2014—2018 рр.): НАПРЯМИ ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Мета — проаналізувати стан наукової розробки проблеми, визначити напрями історичних студіювань щодо місця та ролі Державної прикордонної служби України (ДПСУ) у відсічі російської збройної агресії в період 2014—2018 рр. **Оригінальність дослідження.** На сьогодні в українській історіографії відсутні спеціальні комплексні історичні розробки, присвячені ролі прикордонної інституції у відсічі російської збройної агресії в період 2014—2018 рр. **Методологія** побудована на принципах історизму, неупередженості, всебічного аналізу та на сучасному понятійно-категоріальному апараті, що застосовується воєнно-історичною наукою під час опису процесу збройної боротьби. Використано історико-системний, а також методи аналізу й синтезу. **Основні результати дослідження.** Загальна обстановка 2014 р. висунула перед Держприкордонслужбою України жорстку вимогу щодо захисту (охорони) кордонів від загроз проникнення озброєних найманців, терористів, диверсійно-розвідувальних груп, провезення зброї, ймовірного вторгнення військ РФ. Попри визначені державним керівництвом у довоєнний період функції, прикордонникам довелося брати активну участь у масштабних бойових діях, як самостійно, так і у взаємодії з ЗСУ та МВС. Упродовж 2014—2018 рр. підрозділи охорони кордону

Цитування: Ананьїн О. Державна прикордонна служба України у відсічі російської збройної агресії (2014—2018 рр.): напрями історичних досліджень. *Український історичний журнал*. 2023. № 2 (569). С. 34—48. <https://doi.org/10.15407/uhj2023.02.034>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

здійснили перехід від правоохоронних методів мирного часу до способів збройної боротьби. Службово-бойова діяльність ДПСУ охоплює воєнну, правоохоронну та гуманітарну складові. Можна стверджувати, що напрями історичних досліджень щодо місця й ролі інституції у відсічі збройної агресії РФ у період 2014—2018 рр. мають формуватися з урахуванням військового, правоохоронного та гуманітарного аспектів. **Практичне значення досягнутих результатів.** Аналіз історичного досвіду стане у пригоді для створення сучасної наукової бази, необхідної для формування в майбутньому ефективної моделі охорони (захисту) державного кордону у частині вдосконалення міжвідомчої взаємодії Сил оборони України в умовах збройного конфлікту. **Перспективи подальших студіювань** полягають у дослідженні ходу та результатів бойових дій підрозділів ДПСУ щодо контролю над державним кордоном і забезпечення охорони лінії розмежування в Донецькій, Луганській областях у період 2014—2018 рр.

Ключові слова: *війна Росії проти України, антитерористична операція, «гібридна війна», державний кордон, охорона (захист) державного кордону, Державна прикордонна служба України, Збройні сили України.*

Сучасні дослідження різних історичних аспектів участі Сил оборони України у відсічі російської збройної агресії необхідні для формування відповіді на запит суспільства щодо отримання правдивої інформації щодо захисту кордонів нашої країни від воєнної загрози. У цьому контексті аналіз історичного досвіду застосування прикордонних підрозділів у збройних конфліктах має практичне значення для вдосконалення міжвідомчої взаємодії. Крім того, бойовий досвід, який здобула Державна прикордонна служба України під час відсічі російської збройної агресії та його історичний аналіз може стати тим базисом, який варто використовувати у майбутньому для формування ефективної моделі охорони (захисту) держкордону в умовах збройного конфлікту.

У цій статті проаналізуємо стан наукової розробки проблеми, визначимо напрями історичних досліджень щодо місця та ролі Держприкордонслужби у відсічі російської збройної агресії в період 2014—2018 рр., коли тимчасова окупація Росією Кримського півострова спричинила активізацію в південно-східних областях України антидержавної діяльності з боку підтримуваних та фінансованих Москвою формувань. Це сприяло подальшому посиленню сепаратистських рухів, що призвело до розгортання активних бойових дій за контроль над територією Луганської та Донецької областей, під час яких українській державній владі шляхом проведення антитерористичної операції вдалося встановити контроль над більшою частиною регіону та ініціювати мирні переговори. Згодом визначиться лінія розмежування, а збройний конфлікт локалізується.

У працях А. Буравченкова, М. Кабачинського, А. Каленської доведено, що історія охорони державного кордону завжди була пов'язана з процесом державотворення України та становленням на її теренах у різні історичні періоди спеціальних органів [1—3]. Щодо дослідження проблем сучасної російсько-української війни, то, як зазначають Д. Веденєєв і С. Сегеда, напрацювання наукових установ від 2014 р. заклали основу історіографії протидії російській агресії [4]. Нині вивченням відповідного історичного досвіду займаються

співробітники низки науково-дослідних установ та закладів вищої освіти. Варто виокремити напрацювання співробітників Національного університету оборони України ім. І. Черняховського, де проводилися дослідження із залученням до співпраці різних інституцій сектору безпеки й оборони, зокрема й прикордонників. Такий підхід надав можливість комплексно вивчити роль і місце цих відомств у відсічі російському агресорові [5, 6]. Однак ці праці обмежувалися в основному дослідженням бойових дій ЗСУ.

Варто зазначити, що як у суспільстві, так і в історичній науковій спільноті інтерес до бойових дій прикордонників зазвичай обмежується безпосередньо обороною державного кордону або подіями у прилеглих районах (захист від проникнення російських найманців, провезення зброї, вторгнення підрозділів збройних сил РФ). Так, вартими уваги істориків можуть бути дослідження, об'єкт яких — активні бойові дії на Донбасі періоду весни та літа 2014 р.: оборона Луганського прикордонного загону, Станично-Луганського відділу прикордонної служби, пункту пропуску через державний кордон Маринівка; бої в так званих довжанському та ізваринському «котлах»; захист ділянок кордону в районах Біловодськ — Городище — Красна Талівка — Червонопартизанськ — Маринівка — Дмитрівка — Дякове — Успенка — Новоазовськ, де прикордонні підрозділи вели бойові операції як самостійно, так й у взаємодії з частинами ЗСУ та МВС.

У контексті поданого дослідження серед сучасних здобутків із вивчення історії бойових дій на українсько-російському кордоні відзначимо дослідження В. Бенчука і В. Трофимовича щодо оперативної обстановки у зоні проведення АТО напередодні вторгнення російських батальйонно-тактичних груп у кінці серпня 2014 р. [7]. Генеральний штаб Збройних сил України спільно з Центральним науково-дослідним інститутом ЗСУ надавав відповідні інформаційно-аналітичні матеріали [8]. Співробітники науково-дослідного центру воєнної історії Національного університету оборони України ім. І. Черняховського В. Грицюк, О. Пашкова, О. Покотило, С. Сегеда, О. Скрябін проаналізували бойові дії в період 2014—2019 рр. із визначенням хронології подій [9]. Утім, хоч у зазначених працях і розглядалися бої за контроль над державним кордоном, підрозділам Держприкордонслужби в них увага не приділялася. А. Бондаренко висвітлив воєнно-політичну ситуацію на сході України у вересні та грудні 2014 р., але без урахування ситуації на державному кордоні [10]. Спроби дослідження участі прикордонників у відсічі російської збройної агресії можна знайти в аналітичних документах адміністрації ДПСУ (ці матеріали мають загальний оглядовий характер) [11, 12]. Отже, доводиться констатувати, що до теперішнього часу спеціальні комплексні історичні студіювання зі згаданої теми не проводилися.

Як відомо, охорона державного кордону являє собою цілісну систему заходів. Безпосередньо військова складова на попередніх етапах державотворення мала різні значення та завдання. Від 1991 р. колишні прикордонні війська поступово перетворювалися на правоохоронний орган європейського зразка.

Державне керівництво України пояснювало таке реформування політичним курсом на входження у загальноєвропейський безпековий простір, відсутністю з боку суміжних держав територіальних претензій і реальної воєнної загрози [13]. У 2003 р. постала Держприкордонслужба — як правоохоронний орган спеціального призначення [14]. Трансформація відбулася шляхом відходу від виконання військових завдань оборонного характеру.

Разом із цим у дослідженнях Л. Бородича, П. Козлова, О. Мітягіна [15—17] та інших доведено, що прикордонникам у минулих війнах часто доводилося виконувати як свою пряму функцію із захисту рубежів, так і безпосередньо брати активну участь у боях у тісній взаємодії зі збройними силами. Від 2014 р. зазначене стосується й сучасної ДПСУ.

На нашу думку, розробку проблеми участі Держприкордонслужби у відсічі російської збройної агресії у 2014—2018 рр. доцільно розпочинати з аналізу суспільно-політичної ситуації в Автономній Республіці Крим, що склалася на початок 2014 р., та місця у тих подіях органів (підрозділів) ДПСУ. Агресивні наміри Росії послідовно реалізувалися у всебічній підтримці антиукраїнських рухів у південно-східних регіонах нашої держави, що поставило під загрозу її суверенітет і територіальну цілісність. Відтак було введено в дію рішення Ради національної безпеки й оборони України «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» (Указ Президента від 14 квітня 2014 р. № 405/2014) та розпочато антитерористичну операцію. Всебічному вивченню тактики російських спецслужб щодо захоплення Криму, а також узагальненню свідчень українських і закордонних політиків, військових експертів, журналістів та активістів присвячено праці авторів, котрі були безпосередніми свідками подій, зокрема М. Мамчака й Т. Березовця [18, 19].

Серед досліджень з історії Держприкордонслужби періоду 2014—2018 рр. можна виокремити ті, в яких викладено результати аналізу фактичного матеріалу щодо перебігу бойових дій прикордонних підрозділів під час АТО, а також шляхів реформування інституції. Так, Л. Баран проаналізував концептуальні та програмні документи, розроблені у 2014—2016 рр., відповідно до яких відбувалися системні перетворення, з урахуванням російської «гібридної агресії» [20]. А. Білорус і С. Бурбела сформулювали перелік завдань щодо протидії ворожій диверсійно-розвідувальній активності, які довелося виконувати прикордонникам в умовах проведення АТО [21]. В. Заборовський вивчав діяльність прикордонної комендатури швидкого реагування при обороні й охороні державного кордону [22]. Л. Москальова та В. Яценко досліджували процес виконання органами прикордонного відомства своїх основних функцій [23].

Щодо безпосередньо бойових дій на українсько-російському державному кордоні варто звернути увагу на праці співробітників Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. Так, О. Трембовецький та Б. Олексієнко зазначають, що прикордонники в перший же день

опинилися в епіцентрі збройного конфлікту, що розгортався на сході нашої держави [24, С. 233]. О. Трембовецький, Д. Гулеватий і С. Каштелян проаналізували дії підрозділів Держприкордонслужби під час АТО й визначили проблеми, які впливали на їхні спроможності. Насамперед йдеться про те, що законодавство не передбачало виконання завдань ДПСУ в умовах «гібридної війни»; плани дій щодо захисту державного кордону на початку воєнної агресії Росії не відповідали реальній обстановці; на перших етапах російського вторгнення прикордонні підрозділи не мали підтримки з боку армії й діяли по суті самостійно; не вдалося своєчасно виявити підготовку та початок агресії, втілити заходи щодо переведення наявних сил у режим функціонування в умовах війни; прикордонні підрозділи комплектувалися за територіальним принципом, що дозволяло противнику справляти деструктивний інформаційно-психологічний вплив на особовий склад та ін. [25, С. 81].

Зважаючи на зазначене, доцільно ще раз згадати про трансформацію колишніх прикордонних військ у правоохоронний орган із контрольними функціями — саме у цьому деякі сучасні фахівці вбачають одну з основних причин незахищеності у 2014 р. державного кордону, роблячи висновок щодо передчасності відповідних рішень [26, 27]. Як справедливо зазначають А. Братко та А. Мисик, якщо в мирний період Держприкордонслужба була спроможна виконувати свої завдання з охорони кордону, то в умовах воєнної загрози потрібно переходити до оборони рубежів силами ЗСУ, до складу яких слід включати й підрозділи ДПСУ, інших правоохоронних органів, котрі мають діяти за єдиним планом. При цьому у структурі прикордонної служби необхідно мати постійну бойову компоненту для виконання завдань в умовах «гібридної війни» [28, С. 7—8].

Отже, спираючись на висновки згаданих дослідників, можна констатувати, що події 2014 р. довели необхідність відновлення відповідних підрозділів, здатних вести бойові дії як самостійно, так й у взаємодії з армійськими з'єднаннями. Того року такі частини дійсно були сформовані та використувувалися на певних ділянках українсько-російського кордону в межах Донеччини й Луганщини. Про це зазначається у публікаціях представників Національного університету оборони України ім. І. Черняхівського. Вивчаючи історію бойового застосування так званих прикордонних резервів, О. Цевельов стверджує, що було взято «досвід прикордонних військ, у складі яких діяли мотоманеврені групи, завданням яких були організація посилення прикордонних підрозділів на загрозливих напрямках під час загострення обстановки, забезпечення прикриття кордону та боротьба з бандформуваннями і диверсійно-розвідувальними групами в прикордонних районах, а також для вирішення інших службово-бойових завдань на державному кордоні. Мотоманеврені групи за своєю організаційно-штатною структурою та озброєнням переважно були як мотострілецькі чи десантно-штурмові батальйони (управління; 3—4 прикордонні застави; взводи зв'язку, матеріального забезпечення, протитанковий, інженерно-саперний та розвідувальний; мінометна батарея

і медпункт), озброєні броньованими машинами, груповою зброєю, артилерією та протитанковими засобами, тому мали підвищену боєздатність» [29, С. 28—29]. До цього варто додати, що для формування таких резервів залучалися всі сили та засоби Держприкордонслужби.

Для з'ясування, в яких районах безпосередньо здійснювали бойові операції прикордонники, доцільно звернутися до спогадів голови ДПСУ у 2014 р. М. Литвина, який зазначає, що, згідно з наказом адміністрації Держприкордонслужби від 5 червня, було створено тактичне угруповання «Кордон» [30, С. 252]. Надалі «прикордонні підрозділи, зведені загони, органи управління й підрозділи морської охорони по лінії Біловодськ — Городище — Красна Талівка — Станиця Луганська — Ізварине — Червонопартизанськ — Довжанський — Маринівка — Дмитрівка — Дякове — Успенка — Новоазовськ постійно вели бойові дії, відбивали напади та припиняли спроби захоплення нашої інфраструктури та опорних пунктів» [30, С. 283].

В. Торічний, А. Братко, Д. Захарчук, узагальнюючи бойовий досвід Держприкордонслужби 2014—2018 рр., роблять висновок, що в мирний час основним завданням прикордонників визначалося недопущення (з використанням форм оперативно-службової діяльності) незаконного перетину державного кордону. Але в умовах збройного конфлікту дії прикордонних підрозділів мали свої особливості, зокрема поєднання військових і невійськових методів, створення тимчасових позаштатних формувань, до яких залучалися представники різних військових структур і правоохоронних органів [31, С. 61]. В. Журавель проаналізував досвід прикордонних підрозділів під час проведення АТО та визначив завдання правоохоронного характеру, що їх виконували прикордонники в місцях, де активних бойових дій не було (охорона визначених ділянок у контрольованих прикордонних районах та на адміністративній межі у Херсонській обл. з тимчасово окупованою територією Автономної Республіки Крим; локалізація нестандартних (кризових) ситуацій на державному кордоні, в пунктах пропуску та у смузі безпеки вздовж лінії розмежування в районі проведення АТО в межах Луганської та Донецької областей; участь у виконанні режимних заходів у зонах відповідальності тощо) [32, С. 158].

Під час вивчення періоду 2015—2017 рр., коли відбулася певна локалізація збройного конфлікту, встановилася лінія розмежування на Донеччині й Луганщині, а інтенсивність бойових дій значно знизилася, варто звернути увагу на дослідження Л. Барана та О. Філя, в яких розглядалися результати оперативно-службової діяльності Держприкордонслужби і процес створення мережі контрольних пунктів в'їзду й виїзду. Прикордонникам вдалося налагодити державний контроль за переміщенням українських громадян у районі проведення АТО та за пасажиро-транспортним потоком, перевезенням вантажів через лінію розмежування з територій, які тимчасово опинилися під контролем російських окупаційних адміністрацій [33, 34].

Отже, можемо визначити напрями дослідження місця й ролі Держприкордонслужби у відсічі російської збройної агресії в період 2014—2018 рр.,

які, враховуючи характер суспільно-політичної обстановки та зміст бойових дій, доцільно розділити на три періоди:

- лютий — 14 квітня 2014 р.: реорганізація підрозділів для подальшого виконання завдань на нових ділянках кордону після тимчасової втрати Криму (часові рамки визначено від перших зафіксованих спроб порушення державних рубежів України в Автономній Республіці Крим до дати початку анти-терористичної операції);

- 14 квітня — 5 вересня 2014 р.: збройна боротьба за контроль над державним кордоном у межах Донецької та Луганської областей (часові рамки — від дати початку АТО до перемир'я, досягнутого на переговорах у Мінську);

- 5 вересня 2014 р. — 30 квітня 2018 рр.: заходи з локалізації збройного конфлікту та охорони лінії розмежування в межах Донеччини й Луганщини (часові рамки — від досягнутого на перемовинах у Мінську перемир'я до початку операції Об'єднаних сил).

Упродовж першого періоду відбувалося посилення охорони українсько-російської ділянки державного кордону та режимних заходів у контрольованих прикордонних районах східних і південних областей України; локалізація нестандартних (кризових) ситуацій у пунктах пропуску; організація охорони адміністративної межі на Херсонщині з тимчасово окупованою територією Автономної Республіки Крим. У другий період здійснювалася охорона та оборона українсько-російської ділянки кордону — як самостійно, так й у взаємодії з підрозділами ЗСУ, МВС; захист пунктів пропуску через державний кордон та відділів прикордонної служби; ведення бойових дій у взаємодії з армійськими частинами і структурами органів внутрішніх справ за відновлення контролю над ділянками кордону, де його було тимчасово втрачено; охорона української частини Азовського моря (окремий загін у Маріуполі) та повітряне патрулювання (авіаескадрилі ДПСУ у Харкові, Одесі); проведення розвідувальних, оперативно-розшукових, режимних заходів із метою виявлення та знищення диверсійно-розвідувальних груп противника у прикордонних районах. Третій період — заходи з охорони (у взаємодії із ЗСУ, СБУ, МВС) смуги безпеки вздовж лінії розмежування в межах Донецької та Луганської областей шляхом організації й забезпечення прикордонного контролю на пунктах в'їзду та виїзду, режимних заходів у районах відповідальності з метою контролю за пересуванням людей, транспортних засобів, вантажів; протидія організованим злочинності (нелегальна міграція, контрабанда товарів, обіг зброї та наркотиків).

Вивчаючи результати досліджень В. Баратюка, А. Білоруса, В. Бурліна, С. Гетманюка, О. Дмитренко, А. Дзяворука, О. Лазоренка, А. Мисика, В. Суботіна, О. Трембовецького й інших [35—42], можна дійти висновку, що в період 2014—2018 рр. для підвищення спроможностей прикордонних підрозділів адекватно реагувати на воєнні загрози було здійснено перехід від способів охорони держкордону мирного часу до тих, які доцільні в умовах бойових дій. Фактично це означало, що прикордонникам у 2014—2015 рр. доводилося вести бойові операції проти незаконних збройних формувань окупаційних адміністра-

ції «ДНР», «ЛНР», знешкоджувати озброєних порушників та водночас бути готовими до відбиття вторгнення з території РФ. Упродовж 2016—2018 рр. підрозділи Держприкордонслужби здебільшого здійснювали контрольні заходи у смугі безпеки вздовж лінії розмежування на Донеччині й Луганщині.

Як було зазначено вище, підрозділам ДПСУ в умовах ускладнення воєно-політичної обстановки та під час бойових дій у 2014—2018 рр. довелося провадити свою діяльність одночасно у військовій, правоохоронній та гуманітарній сферах. Тож історичні дослідження місця й ролі Держприкордонслужби у цей період мають здійснюватися за відповідними напрямками: військової діяльності — ведення прикордонниками бойових операцій за контроль над державним кордоном та розвідувально-пошукових заходів зі знищення диверсійно-розвідувальних груп противника у прикордонних районах і на лінії розмежування в Донецькій, Луганській областях; правоохоронної діяльності — здійснення контролю за пересуванням людей, вантажів, транспортних засобів через лінію розмежування, забезпечення режимних заходів у контрольованих прикордонних районах; гуманітарної діяльності — робота з місцевим населенням у місцях дислокації підрозділів щодо налагодження сприятливого соціального клімату та високого рівня довіри.

Як висновок із проведеного дослідження, варто зазначити, що попри визначені державним керівництвом у довоєнний період суто правоохоронні функції, підрозділам ДПСУ довелося брати активну участь у значних боєзйткненнях — як самостійно, так й у взаємодії з частинами ЗСУ та структурами МВС. Розробку проблеми історії участі Держприкордонслужби у відсічі російської збройної агресії доцільно розпочинати з аналізу суспільно-політичної обстановки 2014 р. на Кримському півострові, де зафіксовано перші спроби порушення державного кордону України. Бойовий досвід, здобутий на початку російського нападу, було враховано при подальшій організації службово-бойової діяльності прикордонних підрозділів шляхом переходу від способів охорони кордону мирного часу до тих, які доцільні в умовах воєнних дій. Діяльність ДПСУ у період 2014—2018 рр. містила військову, правоохоронну та гуманітарну складові, тож історичні дослідження місця й ролі Держприкордонслужби у відсічі збройної агресії РФ у 2014—2018 рр. мають здійснюватися у відповідних аспектах. У перспективі подальших студіювань — дослідження ходу та результатів бойових дій прикордонних підрозділів за контроль над кордоном і забезпечення охорони лінії розмежування в Донецькій, Луганській областях у 2014—2018 рр.

REFERENCES / СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Buravchenkov, A.O., Savchenko, H.P. Borotba za ukrainsku derzhavnist ta sproby orhanizuvaty prykordonnu vartu v 1917—1920 rokakh. In: Oleksienko, B.M. (Ed.) Prykordonnii viiska Ukrainy: istoriia ta suchasnist: navch. posib. Khmelnytskyi: NAPVU, 2001. S. 61-71 [in Ukrainian].
[Буравченков А.О., Савченко Г.П. Боротьба за українську державність та спроби організувати прикордонну варту в 1917—1920 рр. В кн.: Прикордонні війська України: історія і сучасність. Відп. ред. Б.М. Олексієнко. Хмельницький: НАПВУ, 2001. С. 61—71].
2. Kabachynskiy, M.I. Okremiy korpus prykordonnoi strazhi na Ukrainykykh kordonakh. *Naukovyi visnyk Chernivets'koho universytetu: zb. nauk. statei: istoriia, politychni nauky, mizhnarodni vidnosyny*. 2004. 229-230: 67-72 [in Ukrainian].
[Кабачинський М.І. Окремий корпус прикордонної стражі на Українських кордонах. *Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. ст.: історія, політичні науки, міжнародні відносини*. Вип. 229—230. Чернівці, 2004. С. 67—72].
3. Kalenska, A.V. Formuvannia prykordonnykh zahoniv na Podilli. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. H.S. Skovorody. Seriia "Istoriia ta heohrafiia"*. 2010. 39: 6-10 [in Ukrainian].
[Каленська А.В. Формування прикордонних загонів на Поділлі. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Серія «Історія та географія»*. 2010. 39. С. 6—10].
4. Viedienieiev, D., Sehedra, S. Metodolohichni zasady kompleksnoho viiskovo-istorychnoho doslidzhennia perebihu antyterrorystychnoi operatsii na Skhodi Ukrainy (2014—2016 rr.). *Viina na Donbasi. 2014—2016 rr.: zb. materialiv II Vseukr. nauk. viisk.-istor. konf.* (Kyiv, 20 kvit. 2017 r.). Kyiv, 2017. 201-205 [in Ukrainian].
[Веденієєв Д., Сегеда С. Методологічні засади комплексного військово-історичного дослідження перебігу антитерористичної операції на Сході України (2014—2016 рр.). *Війна на Донбасі: 2014—2016 рр.: зб. мат. II Всеукр. наук. військ.-істор. конф.* (Київ, 20 квіт. 2017 р.). Київ, 2017. С. 201—205].
5. Rusnak, I. (Ed). *Bila knyha antyterrorystychnoi operatsii na skhodi Ukrainy 2014—2016*. Kyiv, 2017. 250 p. [in Ukrainian].
[Біла книга антитерористичної операції на сході України 2014—2016 рр. Відп. ред. І. Руснак. Київ, 2017. 250 с.].
6. Syrotenko, A.M. (Ed). *Voenni aspekty protydii "hibrydnoi" ahresii: dosvid Ukrainy*. Kyiv: NUOU, 2020. 176 p. [in Ukrainian].
[Воєнні аспекти протидії «гібридній» агресії: досвід України. Заред. А.М. Сиротенко. Київ: НУОУ, 2020. 176 с.].
7. Benchuk, V.O., Trofymovych, V.V. (2020). Zahalna operatyvna obstanovka v zoni provedennia ATO (serpen 2014 r.). *Viiskovo-naukovyi visnyk*. 2020. 38: 149-166 [in Ukrainian].
[Бенчук В.О., Трофимович В.В. Загальна оперативна обстановка в зоні проведення АТО (серпень 2014 р.). *Військово-науковий вісник*. 2020. Вип. 38. С. 149—166].
8. Analiz vedennia antyterrorystychnoi operatsii ta naslidkiv vtornhennia Rosiiskoi Federatsii v Ukrainu u serpni — veresni 2014 roku (pidhotovleno Heneralnym shtabom Zbroinykh Syl Ukrainy spilno z Tsentralnym naukovo-doslidnym instytutom Zbroinykh Syl Ukrainy). URL: https://lb.ua/society/2015/08/13/313381_genshtab_vilozhil_analiz_voyni.html [in Ukrainian].
[Аналіз ведення антитерористичної операції та наслідків вторгнення Російської Федерації в Україну у серпні — вересні 2014 року (підготовлено Генеральним штабом

- Збройних Сил України спільно з Центральним науково-дослідним інститутом Збройних Сил України). Київ, 2015. 24 с. URL: https://lb.ua/society/2015/08/13/313381_genshtab_vilozhil_analiz_voyni.html (дата звернення: 25.12.2022)].
9. Hrytsiuk, V.M., Pashkova, O.O., Pokotylo, O.I., Sheheda, S.P., Skriabin, O.L. Informatsiino-dovidkovi materialy shchodo khronolohii podii 2014—2019 rokiv, yaki vidbuvalysia v Avtonomnii Respublitsi Krym ta pid chas provedennia antyterrorystychnoi operatsii / operatsii Obiednanykh syl na Skhodi Ukrainy. URL: <https://kristti.com.ua/28250-2/> [in Ukrainian]. [Грицюк В.М., Пашкова О.О., Покотило О.І., Сегеда С.П., Скрябін О.Л. Інформаційно-довідкові матеріали щодо хронології подій 2014—2019 років, які відбувалися в Автономній Республіці Крим та під час проведення антитерористичної операції / операції Об'єднаних сил на Сході України. URL: <https://kristti.com.ua/28250-2/> (дата звернення: 25.12.2022)].
 10. Bondarenko, A. Boiovi dii v zoni ATO u veresni — hrudni 2014 roku. *Ukrainoznavstvo*. 2020. 3 (76): 115-123 [in Ukrainian]. [Бондаренко А. Бойові дії в зоні АТО у вересні — грудні 2014 року. *Українознавство*. 2020. № 3 (76). С. 115—123].
 11. Stratehichniy biuletень prykordonnoi bezpeky Ukrainy. Bila knyha — 2015. Kyiv, 2016. 240 p. [in Ukrainian]. [Стратегічний бюлетень прикордонної безпеки України: Біла книга — 2015. Київ, 2016. 240 с.].
 12. Stratehichniy biuletень prykordonnoi bezpeky Ukrainy. Bila knyha — 2016. Kyiv, 2017. 120 p. [in Ukrainian]. [Стратегічний бюлетень прикордонної безпеки України: Біла книга — 2016. Київ, 2017. 120 с.].
 13. Lytvyn, M. (Ed). (2004). Derzhavna prykordonna sluzhba: istoriia ta suchasnist. Kyiv. 240 p. [in Ukrainian]. [Державна прикордонна служба: історія та сучасність. За ред. М. Литвина. Київ, 2004. 240 с.].
 14. Pro Derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 3 kvit. 2003 r. № 661-IV (iz zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> [in Ukrainian]. [Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 3 квіт. 2003 р. № 661-IV (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення: 25.12.2022)].
 15. Borodych, L.V. Vnutrishni i prykordonni viiska v Ukraini u 1917—1941 rr. (istoryko-pravovuy aspekt) (Extended abstract of Candidate's thesis). Kharkiv, 1999 [in Ukrainian]. [Бородич Л.В. Внутрішні й прикордонні війська в Україні у 1917—1941 рр. (історико-правовий аспект): Дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 1999. 164 с.].
 16. Mitiahin, O.O. Okhorona operatyvnoho i viiskovoho tylyu Chervonoii armii ta Vermakhtu na terytorii Ukrainy (1941—1944 rr.). (dys. ... kand. ist. nauk). Kyiv, 2017. 262 s. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Mitiahin_Oleh/Okhorona_operatyvnoho_i_viiskovoho_tylyu_chervonoii_armii_ta_vermakhtu_na_terytorii_Ukrainy_19411944_r.pdf? [in Ukrainian]. [Мітягін О.О. Охорона оперативного і військового тилу Червоної армії та Вермахту на території України (1941—1944 рр.): дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2017. 262 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Mitiahin_Oleh/Okhorona_operatyvnoho_i_viiskovoho_tylyu_chervonoii_armii_ta_vermakhtu_na_terytorii_Ukrainy_19411944_r.pdf? (дата звернення: 25.12.2022)].
 17. Kozlov, P.S.. Uchast prykordonnykh viisk u heroichnii oboroni mista Kyieva (lypen — veresen 1941 roku). *Naukovy visnyk Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*. 2003. 3: 2-28 [in Ukrainian].

- [Козлов П.С. Участь прикордонних військ у героїчній обороні міста Києва (липень — вересень 1941 року). *Науковий вісник Державної прикордонної служби України*. 2003. № 3. С. 2—28].
18. Mamchak, M. 2014. Aneksiia Krymu. Anatomiiia "hibrydnoi" viiny. Sevastopol, 2019. [in Ukrainian].
[Мамчак М. 2014. Анексія Криму. Анатомія «гібридної» війни. Севастополь, 2019. 439 с.]
 19. Berezovets, T. Aneksiia: ostriv Krym: khroniky "hibrydnoi viiny". Kyiv, 2015 [in Ukrainian].
[Березовець Т. Анексія: острів Крим: Хроніки «гібридної війни». Київ, 2015. 391 с.]
 20. Baran, L. Osnovy rozvytku Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy u konteksti reformuvannia sektoru bezpeky i oborony Ukrainy protiahom 2014—2016 rokov. *Viina na Donbasi 2014—2017 rr.: zb. mat. III Vseukr. nauk. viisk.-ist. konf.* (Kyiv, 19 kvit. 2018 r.). Kyiv, 2018. 11-13 [in Ukrainian].
[Баран Л. Основи розвитку Державної прикордонної служби України у контексті реформування сектору безпеки і оборони України протягом 2014—2016 років. *Війна на Донбасі 2014—2017 рр.: зб. мат. III Всеукр. наук. військ.-іст. конф.* (Київ, 19 квіт. 2018 р.). Київ, 2018. С. 11—13].
 21. Bilorus, A.M., Burbela, S.V. (2021). Osnovni завдання pidrozdiliv Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy z protydivi dyversiiino-rozvidovalnii diialnosti protyvyuka v umovakh vedennia antyterrorystychnoi operatsii. *Ukrainske viisko: osnovni etapy borotby za derzhavnu nezalezhnist Ukrainy: zb. mat. II Mizhnar. nauk-prakt. konf.* (Kyiv, 26 lystop. 2021 r.). Kyiv, 2021. 34 [in Ukrainian].
[Білорус А.М., Бурбела С.В. Основні завдання підрозділів Державної прикордонної служби України з протидії диверсійно-розвідувальній діяльності протівника в умовах ведення антитерористичної операції. *Українське військо: основні етапи боротьби за державну незалежність України: зб. мат. II Міжнар. наук-практ. конф.* (26 лист. 2021 р.). Київ, 2021. С. 34].
 22. Zaborovskyi, V. Uchast prykordonnoi komendatury shvydkoho reahuvannia "Kharkiv" v zabezpechenni provedennia АТО. *Viina na Donbasi 2014—2017 rr.: zb. mat. III Vseukr. nauk. viisk.-ist. konf.* (Kyiv, 19 kvit. 2018 r.). Kyiv, 2018. 62-69 [in Ukrainian].
[Заборовський В. Участь прикордонної комендатури швидкого реагування «Харків» в забезпеченні проведення АТО. *Війна на Донбасі 2014—2017 рр.: зб. мат. III Всеукр. наук. військ.-іст. конф.* (Київ, 19 квіт. 2018 р.). Київ, 2018. С. 62—69].
 23. Yatsenko, V., Moskalova, L. Derzhavna prykordonna sluzhba Ukrainy ta problemy zakhystu kordoniv. *Viina na Donbasi 2014—2017 rr.: zb. mat. III Vseukr. nauk. viisk.-ist. konf.* (Kyiv, 19 kvit. 2018 r.). Kyiv, 2018. 252-253 [in Ukrainian].
[Яценко В., Москальова Л. Державна прикордонна служба України та проблеми захисту кордонів. *Війна на Донбасі 2014—2017 рр.: зб. мат. III Всеукр. наук. військ.-іст. конф.* (Київ, 19 квіт. 2018 р.). Київ, 2018. С. 252—253].
 24. Trembovetskyi, O., Oleksiienko, B. Aktualni pytannia diialnosti Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy v umovakh zbroynoi ahresii Rosii proty Ukrainy. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: viiskovi ta tekhnichni nauky*. 2016. 1 (67): 231-241 [in Ukrainian].
[Трембовецький О., Олексієнко Б. Актуальні питання діяльності Державної прикордонної служби України в умовах збройної агресії Росії проти України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки*. 2016. № 1 (67). С. 231—241].

25. Trembovetskyi, O.H., Hulevatyi, D.Yu., Kashtelian, S.O. Rekomendatsii shchodo formuvannia sposobiv dii syl Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy v umovakh provedennia Operatsii obiednanykh syl. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnogo universytetu Povitrianykh Syl*. 2018. № 3 (57): 81-86 [in Ukrainian].
[Трембовецький О.Г., Гулеватий Д.Ю., Каштелян С.О. Рекомендації щодо формування способів дій сил Державної прикордонної служби України в умовах проведення Операції об'єднаних сил. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2018. № 3 (57). С. 81—86].
26. Vasylenko, V. Rosiisko-ukrainska viina 2014 roku: prychny, perebih ta polityko-pravovi otsinky. *Ukrainskyi tyzhden*. 2014. 42: 27-42 [in Ukrainian].
[Василенко В. Російсько-українська війна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки. *Український тиждень*. 2014. № 42. С. 27—42].
27. Demilitaryzatsiia prykordonnoi sluzhby: naslidky reform. URL: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/06/140616_border_reform_vc [in Ukrainian].
[Демілітаризація прикордонної служби: наслідки реформ. URL: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/06/140616_border_reform_vc (дата звернення: 25.12.2022)].
28. Bratko, A.V., Mysyk, A.B. Rol Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy v systemi voiennoi bezpeky v umovakh hibrydnoi viiny. *Chest i zakon*. 2021. 1 (76): 5-10 [in Ukrainian].
[Братко А.В., Мисик А.Б. Роль Державної прикордонної служби України в системі воєнної безпеки в умовах гібридної війни. *Честь і закон*. 2021. № 1 (76). С. 5—10].
29. Tselov, O.Ye. Dosvid formuvannia ta zastosuvannia boiovykh rezerviv prykordonnoi sluzhby, yikh zavdannya v suchasnykh umovakh. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen NUOU*. 2022. 1 (74): 27-36 [in Ukrainian].
[Цевельов О.Є. Досвід формування та застосування бойових резервів прикордонної служби, їх завдання в сучасних умовах. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ*. 2022. № 1 (74). С. 27—36].
30. Lytvyn, M. *Linii rozmezhuвання*. Kyiv, 2019. 396 p. [in Ukrainian].
[Литвин М. *Лінія розмежування*. Київ, 2019. 396 с.].
31. Torichnyi, V.O., Bratko, A.V., Zakharchuk, D.O. Zbroini konflikty yak destabilizuiuchy faktor prykordonnoi bezpeky. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnogo universytetu oborony Ukrainy im. Ivana Cherniakhovskoho*. 2021. 2 (72): 57-63 [in Ukrainian].
[Торічний В.О., Братко А.В., Захарчук Д.О. Збройні конфлікти як дестабілізуючий фактор прикордонної безпеки. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України ім. Івана Черняхівського*. 2021. № 2 (72). С. 57—63].
32. Zhuravel, V.H. Zavdannya boiovoi skladovoi Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy yak subiekta zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy v umovakh provedennia antyterrorystychnoi operatsii. *Suchasni informatsiini tekhnolohii u sferi bezpeky ta oborony*. 2015. 3 (24): 156-160 [in Ukrainian].
[Журавель В.Г. Завдання бойової складової Державної прикордонної служби України як суб'єкта забезпечення національної безпеки України в умовах проведення антитерористичної операції. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2015. № 3 (24). С. 156—160].
33. Baran, L., Fyl, O. Rozvytok obstanovky v raionakh provedennia ATO ta deiaki rezultaty operatyvno-sluzhbovoi diialnosti Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy u 2015 rotsi. *Viina na Donbasi 2014—2016 rr.: zb. mat. II Vseukr. nauk. viisk.-ist. konf.* (Kyiv, 20 kvit. 2017 r.). Kyiv, 2017. 50-53 [in Ukrainian].

- [Баран Л., Филь О. Розвиток обстановки в районах проведення АТО та деякі результати оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України у 2015 році. *Війна на Донбасі 2014—2016 рр.: зб. мат. II Всеукр. наук. військ.-іст. конф.* (Київ, 20 квіт. 2017 р.). Київ, 2017. С. 50—53].
34. Fyl, O. Rozghortannia kontrolnykh punktiv vizdu-vyizdu vzdovzh linii zitknennia na Donbasi u 2014—2016 rokakh. *Viina na Donbasi 2014—2017 rr.: zb. mat. III Vseukr. nauk. viisk.-ist. konf.* (Kyiv, 19 kvit. 2018 r.) Kyiv, 2018. 226-231 [in Ukrainian].
[Филь О. Розгортання контрольних пунктів в'їзду-виїзду вздовж лінії зіткнення на Донбасі у 2014—2016 роках. *Війна на Донбасі 2014—2017 рр.: зб. мат. III Всеукр. наук. військ.-іст. конф.* (Київ, 19 квіт. 2018 р.) Київ, 2018. С. 226—231].
35. Baratiuk, V.I. Zavdannia operatyvno-boiovoi prykordonnoi komendatury. *Osvitno-naukove zabezpechennia diialnosti pravookhoronnykh orhaniv i viiskovykh formuvan Ukrainy: tezy VIII Vseukr.nauk.-prakt. konf.* (Khmelnyskyi, 10 hrud. 2015 r.). Khmelnytskyi, 2015. 75-76 [in Ukrainian].
[Баратюк В.І. Завдання оперативно-бойової прикордонної комендатури. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України: тези VIII Всеукр. наук.-практ. конф.* (Хмельницький, 10 груд. 2015 р.). Хмельницький, 2015. С. 75—76].
36. Bilorus, A.M. Deiaki aspekty zastosuvannia pidrozdiliv uhrupovannia Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy pid chas provedennia spetsialnykh operatsii. *Osvitno-naukove zabezpechennia diialnosti pravookhoronnykh orhaniv i viiskovykh formuvan Ukrainy: tezy VIII Vseukr. nauk.-prakt. konf.* (Khmelnyskyi, 10 hrud. 2015 r.). Khmelnytskyi, 2015. 79 [in Ukrainian].
[Білорус А.М. Деякі аспекти застосування підрозділів угруповання Державної прикордонної служби України під час проведення спеціальних операцій. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України: тези VIII Всеукр. наук.-практ. конф.* (Хмельницький, 10 груд. 2015 р.). Хмельницький, 2015. С. 79].
37. Burlin, V.V. Pytannia diialnosti pidrozdiliv ta orhaniv okhorony derzhavnoho kordonu na mezhi z tymchasovo okupovanymy terytoriiamy. *Osvitno-naukove zabezpechennia diialnosti pravookhoronnykh orhaniv i viiskovykh formuvan Ukrainy: tezy VIII Vseukr. nauk.-prakt. konf.* (Khmelnyskyi, 10 hrud. 2015 r.). Khmelnytskyi, 2015. 6-7 [in Ukrainian].
[Бурлін В.В. Питання діяльності підрозділів та органів охорони державного кордону на межі з тимчасово окупованими територіями. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України: тези VIII Всеукр. наук.-практ. конф.* (Хмельницький, 10 груд. 2015 р.). Хмельницький, 2015. С. 6—7].
38. Hetmaniuk, S.P., Dziavoruk, A.D. Obgruntuvannia doslidzhennia bezpekovoho skladnyka pid chas zdiisnennia kontroliu za peremishchenniam osib cherez liniuu zitknennia u mezhakh Donetskoi ta Luhanskoi oblasti. *Osvitno-naukove zabezpechennia diialnosti skladovykh sektoru bezpeky i oborony Ukrainy: tezy X Vseukr. nauk.-prakt. konfer.* (Khmelnyskyi, 2 lyst. 2017 r.). Khmelnytskyi, 2017. 32-33 [in Ukrainian].
[Гетманюк С.П., Дзяворук А.Д. Обґрунтування дослідження безпекового складника під час здійснення контролю за переміщенням осіб через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України: тези X Всеукр. наук.-практ. конф.* (Хмельницький, 2 лист. 2017 р.). Хмельницький, 2017. С. 32—33].
39. Dmytrenko, O.M., Dziavoruk, A.D. Okremi aspekty diialnosti Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy shchodo orhanizatsii propusku osib i transportnykh zasobiv u kontrolnykh punktakh vizdu-vyizdu. *Osvitno-naukove zabezpechennia diialnosti pravookhoron-*

- nykh orhaniv i viiskovykh formuvan Ukrainy: tezy VIII Vseukr. nauk.-prakt. konf.* (Khmelnyskyi, 10 hrud. 2015 r.). Khmelnytskyi, 2015. 81-82 [in Ukrainian].
[Дмитренко О.М., Дзяворук А.Д. Окремі аспекти діяльності Державної прикордонної служби України щодо організації пропуску осіб і транспортних засобів у контрольних пунктах в'їзду-виїзду. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України: тези VIII Всеукр. наук.-практ. конф.* (Хмельницький, 10 груд. 2015 р.). Хмельницький, 2015. С. 81—82].
40. Subotin, V.O. Robota iz zabezpechennia doviry do prykordonnykiv z boku mistsevoho naselennia u zoni provedennia antyterorystychnoi operatsii na Pivdennomu Skhodi Ukrainy. *Istoriia, suchasnist ta perspektyvu rozvytku Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy ta okhorony derzhavnogo kordonu: tezy VIII Vseukr. nauk.-prakt. konf.* (Khmelnyskyi, 10 hrud. 2015 r.). Khmelnytskyi, 2015. 300-303 [in Ukrainian].
[Суботін В.О. Робота із забезпечення довіри до прикордонників з боку місцевого населення у зоні проведення антитерористичної операції на Південному Сході України. *Історія, сучасність та перспективи розвитку Державної прикордонної служби України та охорони державного кордону: тези VIII Всеукр. наук.-практ. конф.* (Хмельницький, 10 груд. 2015 р.). Хмельницький, 2015. С. 300—303].
41. Mysyk, A.B., Stsiborovskyi, O.A., Nechaiev, O.O. Osnovy zastosuvannia operatyvno-boiovoi komendatury v okhoroni ta zakhysti derzhavnogo kordonu. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriia: viiskovi ta tekhnichni nauky.* 2014. 2 (62): 59-71 [in Ukrainian].
[Мисик А.Б., Сціборовський О.А., Нечаєв О.О. Основи застосування оперативно-бойової комендатури в охороні та захисті державного кордону. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки.* 2014. № 2 (62). С. 59—71].
42. Trembovetskyi, O.H., Lazorenko, O.V. Analiz umov vynyknennia rehionalnykh zbroinykh konfliktiv ta zavdannia prykordonnoho vidomstva u razі yikh vynyknennia. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriia: viiskovi ta tekhnichni nauky.* 2015. 4 (66): 248-259 [in Ukrainian].
[Трембовецький О.Г., Лазоренко О.В. Аналіз умов виникнення регіональних збройних конфліктів та завдання прикордонного відомства у разі їх виникнення. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки.* 2015. № 4 (66). С. 248—259].

Надійшла / Received 28.02.2023

Oleh ANANIN

Candidate of Technical Sciences (Ph D), Senior Research Fellow,
Senior Officer at the Main Development Program Monitoring Center (Office of Reforms),
State Border Guard Service of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

ananin@i.ua

<https://orcid.org/0000-0001-8757-1663>

THE STATE BORDER GUARD SERVICE OF UKRAINE DURING
RESISTANCE TO RUSSIAN ARMED AGGRESSION (2014—2018):
DIRECTIONS OF HISTORICAL RESEARCH

The purpose of the article — to analyse the state of scientific development of the problem and to determine the directions of historical research regarding the place and role of the State Border Guard Service of Ukraine in repelling Russian armed aggression in the period 2014—2018. **Originality of research.** Currently, there are no special comprehensive historical studies in Ukrainian historiography regarding the role of the border institution of Ukraine in repelling Russian armed aggression in the period 2014—2018. **The research methodology** is built on the principles of historicism, objectivity, comprehensive analysis and on the modern conceptual and categorical apparatus used by military-historical science when describing the process of armed struggle. The historical-systemic method, as well as methods of analysis and synthesis, were used. **The main results.** The combat situation of 2014 put forward a strict demand for the State Border Guard Service to protect the state border of Ukraine from the threats of infiltration of armed mercenaries, terrorists, subversive and intelligence groups, arms smuggling and a possible military invasion of the Russian armed forces. Despite the law enforcement functions of border protection defined by the state leadership in the pre-war period, border guards had to take an active part in large-scale combat operations, both independently and in cooperation with units of the Armed Forces and the Ministry of Internal Affairs. In the period 2014—2018, border guard units made the transition from peacetime law enforcement methods in border protection to military methods of armed struggle. The service-combat activity of the border institution received a military, law enforcement and humanitarian component, which is characteristic of modern armed conflicts. Based on the above, it can be argued that the directions of historical research on the place and role of the State Border Guard Service in repelling the armed aggression of Russia in the period 2014—2018 should be formed taking into account the military, law enforcement and humanitarian aspects. **The practical significance of the achieved results.** The analysis of historical experience is necessary for the creation of a modern scientific base with the aim of forming in the future an effective model of protection (protection) of the state border in terms of improving the interdepartmental interaction of the Defense Forces of Ukraine in conditions of armed conflict. **Prospects for further studies.** The study of the course and results of combat operations of units of the State Border Guard Service on the state border and ensuring the protection of the demarcation line within the Donetsk and Luhansk regions in 2014—2018.

Keywords: *Russia's war against Ukraine, anti-terrorist operation, hybrid war, state border, security (protection) of the state border, State Border Guard Service of Ukraine, Armed Forces of Ukraine.*